

KAZAKİSTAN'IN BM GÜVENLİK KONSEYİ GEÇİCİ ÜYELİĞİ'NİN NEDENLERİ

Yrd. Doç. Dr. Serdar YILMAZ

İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü Öğretim üyesi

Birleşmiş Milletler (BM) genel kurulunda 28 Haziran 2016 tarihinde yapılan oylamada Kazakistan, 193 üye ülkeden 138'inin oyunu alarak BM Güvenlik Konseyi (BMGK) 2017/2018 geçici üyeliğine seçilmiştir. Bu üyelik Kazak diplomasisinin en büyük ikinci başarısıdır. Bu başarı Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Kazakistan'ın 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsız olmasıyla beraber sınırlarını çizdiği Kazak diplomasisinin aktif tutumunun ve uzun yıllardır yürüttüğü pozitif imaj çalışmasının meyvesidir. **Kazakistan'ın BMGK geçici üyeliğe seçilmesinin iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi, bağımsızlık sonrası cumhurbaşkanı Nazarbayev'in nükleer silahların yok edilmesine yönelik ortaya koyduğu irade ve Kazakistan'ın özellikle 2009 yılı sonrası nükleer silahsızlanma yönünde attığı adımlardır.**

İkinci nedene geçmeden önce birinci nedenin detaylıca ele alınması konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Zira Kazakistan'ı dünyada tanınır yapan ve onun uluslararası camiaya entegrasyonunu sağlayan en temel faktör, Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası Sovyetlerden kalan ve Kazakistan'ı dünyanın en büyük 4. nükleer gücü yapan nükleer silahlardan vazgeçmesi ve nükleer silahsızlanma ile ilgili yürüttüğü somut faaliyetlerdir.

29 Ağustos 1991 tarihinde Semipalantinsk poligonunu kapatan Kazakistan, bölgenin ıslahı, nükleer atıklardan temizlenmesi, bölge halkına tıbbi açıdan yardım edilmesi ve de Olcas Süleymanov önderliğinde Nevada-Semey Hareketini destekleyip nükleer silahlanmaya hayır demsiyle uluslararası camianın önemli bir aktörü olacağının ilk mesajını vermiştir. Nazarbayev'in üç tarafı nükleer silahlarla çevrili (Kuzeyde Rusya, Doğuda Çin ve Güneyde Hindistan ve Pakistan) bir ülke olması nedeniyle Kazakistan'ın güvenliğini ancak bu silahlardan arındırılmış bir düzen tesis ederek sağlayacağına olan inancı ve 2009 yılında BM'nin 64. Genel kurulunda yapmış olduğu konuşması, 29 Ağustos'un Nükleer Testlere Karşı Uluslararası Gün olarak ilan edilmesine vesile olmuştur. 29 Ağustos tarihi Sovyetler Birliği'nin 1949 yılında ilk atom bombası denemesini Kazakistan'ın Semey şehrinde yaptığı tarihtir.

Nazarbayev'in 2012 yılında ATOM (Abolish Testing Our Mission) adlı projesi, nükleer silahlardan uzak bir dünya için 120'den fazla ülkenin desteğini almıştır. Kazakistan, 2013 yılında İran'ın Nükleer Programı konusunda iki uluslararası toplantıya ev sahipliği yaptığı ve nükleer silahsızlanma konusunda diğer devletlere örnek olduğu için BM tarafından barış koruyucusu (peacekeeper) olarak ilan edilmiştir.

2015 yılında Uluslararası Atom Enerji Ajansı ve Kazakistan arasında dünyada bir ilk olan "Düşük Ölçekli Zenginleştirilmiş Uranyum Bankası" kurulması antlaşması imzalanmış ve dünya ülkelerinin nükleer yakıtı güvenli bir şekilde ulaşmasının yolu açılmıştır. Yine 2015 yılında Nazarbayev, BM'de yapmış olduğu konuşmasında nükleer silah kullanımının 100. Yılı olan 2045 yılında "Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bir Dünya" projesini ortaya atarak savaşızsız dünya prensibinin tüm ülkelere kabul edilebileceğine inandığını belirtmiştir. Nitekim Kazakistan'ın bu inisiyatifi sayesinde BM 2015 yılında, kendisine bağlı tüm ülkelerin kabul ettiği "Nükleer Silahlardan Arındırılmış Dünyada Yaşama Evrensel Beyannamesini" kabul etmiştir. Tüm bu projelerin altında Kazakistan'ın planlı ve kararlı politikaları ve Nazarbayev'in

imzası bulunmaktadır. Netice itibariyle yaşanan bu müspet gelişmeler Kazakistan'ın BMGK 2017/2018 geçici üyeliğine seçilmesine vesile olmuştur.

İkinci neden ise yine bağımsızlıktan günümüze Kazakistan'ın uluslararası ilişkilerin önemli, etkin ve sorumlu üyesi olmak için göstermiş olduğu çabaların tümüdür. Nitekim Nazarbayev, Tarihin Akışında adlı kitabında Kazakistan dış politikasının temel karakterini “rasyonel ve temelleri olan, çok yönlü politikalar izleyerek dünya süreçlerinde ve yaşanan gelişmelerde aktif rol almaktır” şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla burada sorulması gereken soru: Kazakistan, uluslararası ilişkiler sahnesinde nasıl aktif bir rol oynamıştır ki BMGK geçici üyeliğine seçilmiştir?

Bağımsızlık sonrası nükleer silahsızlanma konusunda anlatılan gelişmelere ek olarak; 1992 yılında Nazarbayev, BM’de yaptığı konuşmada küresel diyalog ve işbirliğine yönelik olarak kurulmasını teklif ettiği Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı’nın (CICA) kurulması fikri 1993’te hayata geçmiştir. Bugün itibariyle CICA, 26 üye ülkenin ve birçok gözlemci ülke ve kuruluşun Asya’da barışı, güvenliği ve istikrarı teşvik etmek için bir araya geldiği uluslararası bir platform haline gelmiştir.

1994 yılında Nazarbayev’in Moskova Komsomol Üniversitesinde Avrasya entegrasyonu ile ilgili yaptığı konuşma neticesinde Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri safları sıklaştırmaya ve daha yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır.

1997’de başkentin Almatı’dan Astana’ya taşınması konusu da Kazakistan’ın uluslararası camiaya olan entegrasyonunu hızlandırmıştır. Zira Astana, Kazakistan’ın modern, zengin ve güçlü bir ülke olma tercihinin en büyük yansıması olmuştur.

2000’li yıllar ile birlikte elde edilen muazzam büyüme hızı, yabancı dış yatırım oranının ciddi seviyeye çıkması (260 milyar dolar, 1992-2016), kişi başı gelirden (12.500 dolar) ciddi artışlar yaşanması Kazakistan’ı pozitif manada dışarıya daha fazla yönelimli bir ülke haline getirmiştir.

2003 yılında Dünya ve Geleneksel Din Liderleri Zirvesi’ne ev sahipliği yaparak yüzünü aynı zamanda İslam âlemine de döndüğünü ispat eden Kazakistan, aynı yıl Almatı’da Denize Çıkışı Olmayan Ülkeler Küresel Konferansını düzenleyerek BM’ye ait büyük forumların ilkinde ev sahipliği yapmıştır. 2007’de BM Asya ve Büyük Okyanus Ekonomik ve Sosyal Komisyonu’nun 63. Oturumuna ev sahipliği yapan Kazakistan, 2008 yılında Dünya Sağlık Teşkilatı’nın ve 2009’da Dünya Turizm Örgütü’nün küresel nitelikteki konferansına ev sahipliği yapmıştır

2009 yılında AGİT dönem başkanlığına adaylığını koyan ve 2010 yılında AGİT Başkanlığını üstlenen Kazakistan, o tarihe kadar yaptığı en büyük diplomatik kazanımı ve başarıyı gerçekleştirmiştir. Kazakistan’ın Orta Asya’nın en dinamik, istikrarlı ve ılımlı otoriter bir rejime sahip olması, yabancı yatırımcılar için çok elverişli ve güvenli bir ülke olması, Kazakistan’ın uluslararası örgütlerdeki üyeliği ve etkin rol oynaması Kazakistan’ın uluslararası arenada prestij ve itibarını arttırmasını sağlamıştır.

2011’de İslam İşbirliği Örgütü dönem başkanlığı yapan Kazakistan, Müslüman kimliğini koruyan ve İslam dünyasının yapısal olarak birbirini desteklemesini isteyen bir profil çizmiştir.

2012 yılında Asya Kış Olimpiyatları düzenleyen ilk Orta Asya ülkesi olmuştur.

2014'te temellerini 1994 yılında attığı, Rusya ve Beyaz Rusya ile birlikte Avrasya Ekonomik Birliği'ni kurmuş ve Asya kıtasında AB tarzında supranasyonel bir birliğin hayata geçmesini sağlamıştır.

2015 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuştur. AB ile Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması imzalamıştır. İran'ın nükleer silahlarının kontrol altına alınması için P5+1 görüşmelerine ev sahipliği yapmıştır. Suriye ve Afrika'ya 500 milyon dolar tutarında insani yardımda bulunarak yumuşak güce sahip bir ülke olduğunu da deklare etmiştir.

2016 yılında hem Ukrayna-Rusya hem de Rusya-Türkiye arasında arabuluculuk yapmış ve uçak düşürme krizinden sonra Rusya-Türkiye krizini çözen ülke olmuştur. 2016 yılında aynı zamanda BMGK geçici üyeliğine seçilen ilk Orta Asya devleti olmuştur. Kazakistan Orta Asya'da hep ilklerin devleti olmuştur.

2017'de ise bilindiği üzere EXPO-2017'ye ev sahipliği yapacak olan ilk Orta Asya devletidir. Bu vesileyle 120'den fazla ülkenin ve milyonlarca turist katılacağı bu etkinlik sayesinde mükemmel bir PR ve imaj çalışması yapılmış olacaktır.

2017 yılında ayrıca Suriye barış görüşmelerine ev sahipliği yaparak bu sonunun çözümü ve kalıcı ateşkes ve barışın tesisi için güçlü bir irade ortaya koymuştur. PR gibi önemli kazanımlar elde etmenin yanında teröre karşı güçlü bir mesaj verilmiştir.

Nazarbayev, BMGK geçici üyeliğinden ne bekliyor?

Nazarbayev, üç tarafı nükleer silahlara sahip ülkelerce kuşatıldığından dünyadaki nükleer silah tehdidinin ortadan kaldırılmasını, bölgesel ve küresel düzeyde yaşanan çatışmalara son verilmesini ve bu nedenle BM barışçıl misyonlarının geliştirilmesini istemektedir. Kazakistan'ın bu üyeliğe seçilen ilk Orta Asya ülkesi olması nedeniyle Nazarbayev, Orta Asya bölgesinin barış, güvenlik, işbirliği ve kalkınmada model bölge olmasını temenni etmektedir. Terörizm ve radikalleşmenin önüne geçip teröre karşı tüm devletlerin, dinlerin ve kanaat önderlerinin ortak tavır takınmasının gerekliliğine inanan Nazarbayev, Suriye barış görüşmelerine de bu inancı ve yaklaşımı gereği destek vermektedir. Barış ve güvenliğin her anlamda tesis edilmesiyle sürdürülebilir kalkınmanın mümkün olacağını ifade eden Nazarbayev, en azından iki yılda bir devlet başkanları ve başbakanlar düzeyinde "Güvenlik Konseyi Toplantısı" tertip edilmesini ve bu vesileyle BM'nin içinde yaşadığımız 21. yüzyılın gerekliliklerine göre daha işlevsel hale getirilmesi için çaba sarf edilmesini beklemektedir.

Sonuç olarak, Kazakistan'ın BMGK geçici üyeliği Nazarbayev'in bağımsızlık sonrası ortaya koyduğu kazak dış politikasının önceliklerinden biridir. Kazakistan, aktif dış politika anlayışıyla bölgesel ve küresel çapta barış ve güvenliğin tesis edilmesi için çalışmaktadır. Ortaya koyduğu tutum ve takip ettiği politikalar Kazakistan ile alakalı zamanla pozitif bir algı yaratmış ve bu pozitif algı Kazakistan'ın geçici üyeliğe seçilmesine vesile olmuştur. Kazakistan bundan sonra da bu olumlu tavrını sürdürecektir ve Nazarbayev'in çerçevesini çizdiği Kazakistan 2050 Stratejisi doğrultusundan adımlar atmaya devam edecektir. BM Güvenlik Konseyi'ne geçici olsa bile üye olan ülkeler küresel ve siyasi süreçlere katılmakla birlikte insan hakları, demokrasinin gelişmesi ve diplomatik eşitliğin sağlanması açısından büyük saygı görmektedirler. Bu üyelik dünyada ve yakın bölgelerde kendi hukuku ve çıkarlarını düşünen Kazakistan gibi bir ülke için bu anlamda son derece önemlidir. BMGK geçici üyeliği Kazakistan'ın yarattığı olumlu imaja katkı sağlayacak ve Kazakistan bundan sonrası içinde uluslararası ilişkilerin sorumlu ve rasyonel davranan bir üyesi olmaya devam edecektir.